

DÚZSI ÉVA

Műalkotások az Országházban 1945 előtt

Az Országházban található műtárgyak története az épület megépüléséhez nyúlik vissza. Az 1885-től 1902-ig tartó építkezés során kevésbé fordítottak figyelmet a termek díszítésére szolgáló alkotások beszerzésére. Steindl Imre építész az épület tervezésekor a belső architektúra kialakításánál alárendelt szerepet szánt a festészeti és szobrászati alkotásoknak, elképzelése szerint azok az épület gótikus stílusába illeszkedve legyenek megmintázva, dekorációs elemként.¹ A kezdeti években a műtárgy-megrendelések lebonyolítása az építés ügyével foglalkozó Állandó Országház Építési Végrehajtó Bizottság (a továbbiakban: Végrehajtó Bizottság) feladata volt gróf Tisza Lajos, a király személye körüli miniszter elnökletével. Az alkotások főként a magyar történelem legjelentősebb eseményeit, mondáit, személyeit és a törvényhozás allegóriáit jelenítették meg. A belső díszítés kérdése az 1896-os millenniumi ünnepséghez közeledve vált sürgetővé, ugyanis az Országház az ünnepi helyszínek egyike volt. A honfoglalás ezeréves évfordulója alkalmából megrendelték Munkácsy Mihály *Honfoglalás* című képét, illetve az uralkodópár, Ferenc József és Erzsébet királyné szobrát.² A reprezentív termek falait és mennyezeteit a korábban nem tervezett módon fal- és mennyezetképekkel fedték be.³ Ekkor merült fel az igény A Magyar Képzőművészek Egyesülete révén, hogy módosítsanak a falképpályázaton – Munkácsy képére hivatkozva –, a művészek ne falképeket, hanem olajképeket alkothassanak. Azonban a pályázat megálmodói ragaszkodtak az eredeti kiíráshoz.⁴ Az alkotók a közismert Lotz Károly festőművészen kívül zömmel ismeretlenebb festőknek számítanak, mint Jantyik Mátyás, Tardos-Krenner Viktor vagy Vajda Zsigmond. A műtárgyak állományát gazdagítja a szekciókhoz készült vázlatok sora. Szép példa erre az étterembe (Vadászterem) készített várabrázolások Országházban fennmaradt olajvázlatai (Spányi Béla: Vajdahunyad, Visegrád, Trencsén). A millenniumhoz hasonlóan az 1900. évi párizsi világkiállítás is megrendelésre ösztönözte a vezetőséget. Rauscher Lajost bízták meg, hogy készítsen hét lappól álló, nagyméretű akvarellsorozatot, amelyen bemutatja az elkészült Országházat. A különleges alkotások ma is az országgyűlés épületét díszítik.⁵

Nagyobb fordulat a műalkotások megrendelése tekintetében az 1920–1930-as években következett be, amikor az országgyűlés házelnökeinek és háznagyainak részéről felvetődött

¹ Országgyűlés Hivatala Tervtára, Állandó Országház Építési Végrehajtó Bizottság iktatott iratai (a továbbiakban: OH-T-VB) 1891-4.

² OH-T-VB 1890-0292; OH-T-VB 1890-0303.

³ OH-T-VB 1894-686.

⁴ OH-T-VB 1895-597.

⁵ Ritoók Pál: *Százéves az Országház. Az Országgyűlés kiállítása az Országház átadásának századik évfordulója alkalmából. 2002. október 4 – december 31.* Műemlékvédelem, 2003. 47. évf. (2003) 1. sz. 62.

az igény a kevésbé díszes fogadótermek, dolgozószobák átalakítására és dekorálására. Művészetpártolói tevékenységüknek köszönhetően jelentősen megugrott a műtárgyak száma. Tisztségük reprezentálásaként emléktáblák és portrék formájában örökítették meg elődeiket. Az épület termeinek falait 1935-ben négy különböző – főrendiházi elnököket és háznapgyokat, illetve képviselőházi elnököket és háznapgyokat ábrázoló –, közel hatvan darabból álló arcképcsarnok díszítette.⁶ Helyiségeiket az egykori országgyűlések kiemelkedő eseményeinek és személyeinek ábrázolásával díszítették. Így kapott helyet a képviselőházi elnöki dolgozószobában Rudnay Gyulának a pusztaszeri országgyűlést ábrázoló falikárpitja, a képviselőházi olvasóteremben Benczúr Gyula *A nemzet hódolása a király előtt Magyarország ezeréves fennállása alkalmából* című alkotása és Széchenyi István, Kossuth Lajos és Deák Ferenc portréja. A törvényhozás épülete lévén nem maradhattak el az uralkodók (Ferenc József, IV. Károly) és államférfiak (Horthy Miklós kormányzó) ábrázolásai sem. Az Országgyűlési Múzeum 1929-es megnyitásával több mint tizenhétézer alkotással gyarapodott a műtárgyállomány. Fő célkitűzésként a magyar alkotmányos és politikai élet ezeréves folytonosságát kívánták reprezentálni a történelmi eseményekről készült alkotások és a nagy államférfiak ereklyéinek gyűjtésével. Ezzel a Trianon után megtépzott nemzeti öntudatot kívánták erősíteni a látogatók számára, és a külföldi köztudatban újból vissza kívánták szerezni az ország jelentőségének elismerését a külföldről érkező diplomaták szemében. Így került a gyűjteménybe Werbőczy István Tripartituma, Körösfői-Kriesch Aladár a tordai országgyűlésről készített olajfestménye, Batthyány Lajos íróasztala vagy Kossuth Lajos turini dolgozószobájának rekonstrukciója, eredeti bútorokkal, emigrációs levelezéseivel. Az alkotások beszerzésénél nem annyira a művészi, mint inkább a történelmi értéket tartották szem előtt. Ennek ellenére olyan jelentős művészek alkotásai is megtalálhatók voltak, mint Barabás Miklós, Székely Bertalan és Than Mór.⁷

Ezen 1945 előtti korszak – több eddig nem vagy kevésbé ismert – műalkotásainak történetéről és kutatásáról korábban még nem született összefoglaló írás. Közülük a kiemelkedő alkotások bemutatására vállalkozik e tanulmány.

Az első nagyszabású megrendelést a már említett Munkácsy Mihály kapta, akit 1890. november 13-án gróf Tisza Lajos kért fel az *Árpád honfoglalása* című kép megfestésére.⁸ Története fordulatokkal teli, Országházban való elhelyezésére évtizedeket kellett várni. A közéletben már korábban, 1882-ben felmerült az a gondolat, hogy a Párizsban élő magyar festőművész készítsen festményt saját hazája számára. Felszólalásaiban Ipolyi Arnold püspök, Jókai Mór író és Pulszky Ferenc, a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója is támogatta egy magyar történelmi témájú nagy mű megfestését. Úgy gondolták, hogy az 1896-os millenniumi ünnepségek sorozata méltó alkalom lenne a kép megszületéséhez.⁹ Akkoriban több elképzelés is felmerült, szó esett egy Szent Istvánt és egy másik nagy magyar történelmi alakot megjelenítő festményről, amelyet a magyar kormány rendelne meg az Országházba. Egy

⁶ Feitl Írisz – Kerekes Margit: *A képviselőházi elnöki arcképcsarnok története*. In: A magyar Országgyűlés képviselőházi elnökeinek arcképcsarnoka. Nemzet Főtere Kézikönyvek. Országház Könyvkiadó, Budapest, 2020. 9.

⁷ Máté Rita: *Az Országgyűlési Múzeum Története (1923–1949). A két világháború közötti kultúrpolitika egy elfelejtett intézménye*. Szakdolgozat, Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Újkortörténeti Tanszék, 2006. 6., 28–30.

⁸ OH-T-VB 1890-0292; OH-T-VB 1890-0303.

⁹ *A munkácsi napokról*. Fővárosi Lapok, 1882. március 7. 19. évf. 54. sz. 347.; *Fővárosi hírek*. Fővárosi Lapok, 1884. szeptember 30. 21. évf. 229. sz. 1482.; *Mi újság? A Munkácsy-pár*. Vasárnapi Ujság, 1884. október 5. 31. évf. 40. sz. 645.

másik festménye pedig a honfoglaló magyarokat ábrázolná, amely a tervek szerint a Magyar Tudományos Akadémiába kerülne.¹⁰ A korabeli sajtó ekkortájt foglalkozott azzal is, hogy a művész tanulmányokat készített egy honfoglalás témájú nagy képhez, és figyelemmel kísérte az új Országház mint a kép esetleges helyszíne tervezését és építését.¹¹

Munkácsy a felkérést örömmel fogadta, feleségével 1890 októberében Budapestre látogatott. Személyesen is megtekintette az Országház építését, és tárgyalt gróf Tisza Lajossal, valamint Steindl Imrével.¹² 1890. november 27-én írta alá szerződését a képviselőház üléstermék díszítő festmény elkészítésére 1894. december 31-ei teljesítési határidővel.¹³ A későbbiekben is megfordult Magyarországon, Erdélyt és az alföldi régiót járta körbe, hogy népviseleteket, régiségeket, kifejező alakokat kutasson fel tanulmányként festményéhez. Vele tartott Écsy Ferenc József festő, fényképész is, és szorgosan készítette a felvételeket, amelyeket aztán Munkácsy fel is használt műve elkészítéséhez.¹⁴ A festő 1892. július 26-i levele arról értesítette a bizottságot, hogy az öt méter hosszú nagyvázlat – amelyről a végleges festményt készíti – elkészült.¹⁵ 1893 márciusában gróf Tisza Lajos kiutazott Párizsba, hogy személyesen is megtekinthesse a befejezéséhez közeledő képet.¹⁶ Az elkészült festmény 1894. február 14-én érkezett meg Budapestre. Mivel az Országház képviselőházi ülésterme ekkor még nem készült el, a törvényhozás főrendiházának üléstermeként használt Nemzeti Múzeum dísztermébe szállították.¹⁷ Munkácsy feleségével együtt február 20-án, éppen a művész ötvenedik születésnapján érkezett a fővárosba, hogy személyes felügyelete alatt állítsák fel a képet.¹⁸ Február 24-én került sor a festmény hivatalos átadására, majd február 25. és augusztus 21. között a nagyközönség is megtekinthette.¹⁹

Ami az országházi elhelyezést illeti, Steindl 1893. április 20-án gróf Tisza Lajosnak intézett levelében megírta, hogy már korábban, a kép vázlatainak elkészítésekor felhívta az elnök figyelmét arra, hogy a festmény és az épület belső arányai nem jól illeszkednek majd egymáshoz.²⁰ A fennálló helyzetet a *Pesti Hírlap* jól vázolja: „A goth styl, melyben tudvalevőleg az új országház épül, természeténél fogva nem hagy olyan üres sima felületeket, melyek

¹⁰ *Munkácsy Mihály a jövőben.* Budapesti Hírlap, 1884. október 25. 4. évf. 25. sz. (Melléklet) 2-3.; *Munkácsy Budapest.* Vasárnapi Ujság, 1882. február 26. 29. évf. 9. sz. 140.; *Munkácsy Mihály Budapest.* Pesti Hírlap, 1890. október 12. 12. évf. 281. sz. 7.

¹¹ *Irodalom és művészet.* Munkácsy Mihály. Vasárnapi Ujság, 1882. november 5. 29. évf. 45. sz. 719.; *Mi újság? Munkácsyról.* Vasárnapi Ujság, 1884. május 25. 31. évf. 21. sz. 337.

¹² *Mi újság? Munkácsy itthon.* Vasárnapi Ujság, 1890. október 12. 37. évf. 41. sz. 674.; *Munkácsy Mihály Budapest.* Pesti Hírlap, 1890. október 5. 12. évf. 274. sz. 4.

¹³ OH-T-VB 1890-303; OH-T-VB 1890-266.

¹⁴ Munkácsy levele feleségéhez, Szentés, 1891. október 9., Munkácsy levele feleségéhez, Budapest, 1891. október. In: Munkácsy Mihály: *Emlékeim.* Szépművészeti Könyvek, Budapest, 2016. 306-308.

¹⁵ OH-T-VB 1892-0285.

¹⁶ *Mi újság? Munkácsy millenniumi festménye.* Vasárnapi Ujság, 1893. március 5. 40. évf. 10. sz. 164.

¹⁷ *Munkácsy „Honfoglalás”-ának átvétele.* Vasárnapi Ujság, 1894. március 4. 41. évf. 9. sz. 141.; *Munkácsy „Honfoglalása” Budapest.* Pesti Hírlap, 1894. február 16. 16. évf. 47. sz. 6.; *Művészetek.* *Munkácsy Mihálynak.* Fővárosi Lapok, 1894. február 16. 31. évf. 47. sz. 397.

¹⁸ *Mi újság? Munkácsy Budapest.* Vasárnapi Ujság, 1894. február 25. 4. évf. 8. sz. 128.

¹⁹ *Munkácsy „Honfoglalás”-ának átvétele.* Vasárnapi Ujság, 1894. március 4. 41. évf. 9. sz. 141-142.; Tisza Lajos levele Bécsből Munkácsyhoz (február 23.), Magyar Nemzeti Galéria Adattár ltsz.: 3056/1930.; *Vegyések. Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat. Építészeti Szemle,* 1895. 4. évf. 4. füzet. 121.; *Munkácsy „Honfoglalás”-ának átvétele.* Vasárnapi Ujság, 1894. március 4. 41. évf. 9. sz. 142.

²⁰ OH-T-VB 1893-137; *Munkácsy festménye az új országház számára.* Pesti Hírlap, 1890. október 11. 12. évf. 280. sz. 3-4.

egy óriási méretű festménynek, amilyen a Munkácsy műve lenni akar, elegendő helyet nyújtának. Azonkívül pedig a képviselőház terme – ahova a kép szárvan van – eredetileg úgy volt tervezve, hogy a karzatok az egész termen körülfutnak, s így lehetetlen lett volna a falak bármely részére is oly nagy történelmi jelenetet, minő a Magyarok bejövetele, elhelyezni. Beható tanácskozások folytak emiatt, hogy miképp lenne a kérdés megoldható.²¹ Az Országház építése ügyében alakult Építészeti Tanács 1900. február 7-én tartotta ülését Széll Kálmán miniszterelnök elnöklésével az új Országházban, amelynek fő témája a *Honfoglalás* elhelyezése volt.²² A bizottság tagjai véleménykülönbség nélkül, egyöntetűen elhatározták, hogy a festmény a teremben nem helyezhető el, mivel a szépen megmunkált falat teljesen elfedi, és hosszan elnyúlt nagy méretei éles ellentétben állnak a terem felfelé nyúló gótikus stílusával. Továbbá a kép egyáltalán nem helyezhető el az Országházban, mert nincs a felfüggesztésére alkalmas falsík. Megállapodtak abban, hogy a képet az újonnan épülő Szépművészeti Múzeumban fogják elhelyezni.²³ Az átszállításra 1905. december 21-én került sor.²⁴ A képet az előcsarnok északi falára állították ki, majd 1909-ben az iratok szerint innen áthelyezték a múzeum egy másik helyiségébe.²⁵ Csak az 1920-as években merült fel az az ötlet, hogy a festményt az eredeti helyén, az Országházban állítsák fel.²⁶

A monumentális festmény elkészítésével párhuzamosan gróf Tisza Lajos az uralkodópár, Ferenc József és Erzsébet királyné nagyszabású szobrának felállítását szorgalmazta az Országházban.²⁷ Javaslatára 1893 júliusában a Végrehajtó Bizottság felterjesztést intézett Wekerle Sándor miniszterelnökhöz, aki üdvözölte és elfogadta az indítványt.²⁸ A szoborra a pályázati kiírás 1893 augusztusában több jelentős közéleti és szaklapban megjelent. A pályadíjakat az 1896-ban megrendezendő Ezredéves Országos Kiállítás során kívánták kiosztani.²⁹ A beérkezett pályamunkák közül azonban egyik sem felelt meg a bizottsági tagok várakozásainak. Ennek eredményeként új pályázatot írtak ki, 1895 márciusában a Végrehajtó Bizottság az első körben legtöbb szavazatot kapó három művészt (Köllő Miklós, Mayer Ede, Szécsi Antal) kérte fel a második fordulóban való részvételre.³⁰ Az új megbízás szerint az alkotóknak olyan modellt kellett a bizottság elé terjeszteniük, amely az immár véglegesen meghatározott elhelyezéshez idomul. Ez a díszlépcsőház kupolacsarnokkal szemközti, a delegációs folyosót a lépcsőház terétől elválasztó boltívek középső két oszloppillérét jelentette.³¹ Ez a kör is eredménytelenül zárult, habár a pályamunkák megfeleltek a kiírásnak, a vita fő kér-

²¹ *Munkácsy festménye az új országház számára.* Pesti Hírlap, 1890. október 11. 12. évf. 280. sz. 3-4.

²² *Munkácsy „Honfoglalás”-a és az új parlament.* Pesti Napló, 1900. február 8. 51. évf. 38. sz. 9.

²³ *Az új Országház építési ügye.* Budapesti Építészeti Szemle, 1900. 9. évf. 21. füzet. 286.; *Mi újság? Az új országház és Munkácsy „Honfoglalás” képe.* Vasárnapi Ujság, 1900. február 11. 47. évf. 6. sz. 93.; Bényi László: *Munkácsy Mihály „Honfoglalás”-áról.* Magyar Nemzeti Galéria Adattár ltsz.: 21400/1982.

²⁴ Jegyzőkönyv. Szépművészeti Múzeum Irattár (a továbbiakban: SZM I) 1905.1905.

²⁵ Jegyzőkönyv. SZM I 1608.1906.

²⁶ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban: MNL OL) K 511 Képviselőház Gazdasági albizottsága iratai. Indoklások az Országháza belső művészi kiképzésére vonatkozólag, 1929. május 12.; *Tatarozzák a t. Ház elnökeinek „Walhalláját”.* A nemzetgyűlési elnökök portréit kivették az arcképcsarnokból. Magyarország, 1927. január 23. 34. évf. 18. sz. 7.

²⁷ A festmény történetének kutatásában és az anyag összeállításában Heincz Orsolya történész, művészettörténész kutató volt segítségemre.

²⁸ OH-T-VB 1893-281.

²⁹ OH-T-VB 1893-384.

³⁰ Kelecsényi Kristóf: *Az Országház szobrai.* Budapest, 2017. 91-92.

³¹ OH-T-VB 1895-214.

dése az volt, hogy mely pályamű esetében rendelhető el véglegesen a megvalósítás.³² Végül Tisza Lajos azt javasolta, hogy a két legmegfelelőbbnek ítélt pályamű művészeit, Szécsi Antalt és Mayer Edét újból kérjék fel, hogy a zsűri megjegyzései alapján átdolgozott pályaműveikkel harmadszorra is, immár csak egymással versenyezzenek.³³ A pályázat utolsó körének eseményeit azonban beárnyékolta Erzsébet királynő tragikus halála, ugyanis 1898. szeptember 10-én az őt ért támadást követően belehalt sérüléseibe. Még ugyanez év elején, január 26-án Tisza Lajos is elhunyt. 1898. decemberre ugyanakkor mindkét pályamunka beérkezett.³⁴ A szoborbíró bizottság 1899. január 11-én ült össze ismét, itt kivételesen egyöntetű döntés született, a megbízást Szécsi nyerte el.³⁵

Nemcsak a pályáztatás húzódott el, a megvalósítás sem ment zökkenőmentesen. Steindl megállapította, hogy egy ekkora súlyú szobrot a helyéül kijelölt delegációs folyosó nem bírta el, így új helyszínt javasolt, a kupolacsarnoknak az étterem bejárója előtt lévő két pillére közötti részt.³⁶ 1903 júniusában Szécsi bemutatta a szobor gipszmintáját, s elfogadása után megkezdődhetett a szobor márványba pontozása.³⁷ A szobrász azonban 1904. június 15-én váratlanul elhunyt. A mű befejezésére jelentkező két ajánlat nyomán a Végrehajtó Bizottság egyhangúlag úgy határozott, hogy Mayer Edét bízzák meg az alkotás befejezésével.³⁸ A szoborcsoport gipszmintáját meg is jelentették az Országház épületét bemutató díszalbumban a kupolacsarnokba montírozva.³⁹ Ugyanakkor a szobor sem ebben, sem végleges formájában soha nem állt az Országházban. A szakmai bírálásra felkért Országos Képzőművészeti Tanács véleménye szerint ugyanis a mű nem volt alkalmas arra, hogy felállítsák az épületben. Ennek ellenére a Végrehajtó Bizottság nem állította le a munkálatokat, a mű végleges formáját 1908-ban nyerte el, ám az utolsó bírálat előtt, 1908. március 10-én Mayer Ede elhunyt. Ekkorra tehát már senki nem maradt, aki az uralkodópár szobrának ügyét tovább pártolta volna, olyannyira nem, hogy nem sokon múlt, hogy a főalakokat nem értékesítették anyagárbán.⁴⁰ Végül 1910-ben a Budapesti Műszaki Egyetem könyvtárának előcsarnokában mégis felállították a szobrot.⁴¹ A szobor ugyan túlélte a második világháború megpróbáltatásait, de a könyvtár épületét ért bombatalálat során erősen megrongálódott. Így 1949-ben, minthogy az egyetem renoválása lehetetlenné tette a szobor további őrzését, a Képzőművészeti Egyetem tulajdonába került a már csak egy alakból álló szoborcsoport maradványa. Erzsébet királyné szobra csaknem ötven évig pihent az Epreskertben, majd az 1990-es évek végén az

---

³² OH-T-VB 1897-1.

³³ OH-T-VB 1897-42.

³⁴ OH-T-VB 1898-590.

³⁵ OH-T-VB 1899-46.

³⁶ OH-T-VB 1899-328.

³⁷ OH-T-VB 1903-563; OH-T-VB 1903-879; OH-T-VB 1903-591; OH-T-VB 1903-904.

³⁸ OH-T-VB 1904-338; OH-T-VB 1904-339; OH-T-VB 1904-551; OH-T-VB 1904-558.

³⁹ Pilisi Neő Béla: *A magyar Országház, Steindl Imre alkotása*. Budapest, 1906. 10. tábla.

⁴⁰ Sisa József: *Ferenc József és az Országház – az Országház és Ferenc József. Egy szabálytalan kapcsolat*. *Ars Hungarica*, 44. évf. (2018) 1. sz. 75–76.

⁴¹ *Történelem-kép. Szemelvények múlt és művészet kapcsolatából Magyarország*. Kiállítás a Magyar Nemzeti Galériában, 2000. március 17. – szeptember 24. Szerk.: Mikó Árpád – Sinkó Katalin. Budapest, 2000. 680.

egyik végzős hallgató diplomamunkájaként restaurálta azt.⁴² A királyné szoboralakja ma is az Epreskertben áll,⁴³ Ferenc József országalmát tartó keze pedig magántulajdonba került.⁴⁴

Steindl Imre méltó emléket kapott a díszlépcsőházban az 1902. augusztus 31-én bekövetkezett halála után.⁴⁵ Tiszteletére ugyanis a Végrehajtó Bizottság mellszobrot, a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet emléktáblát állíttatott. Az emlékek ünnepélyes leleplezésére 1904. május 29-én került sor.⁴⁶ A gótikus csúcsíves fülkében elhelyezkedő mellszobrot Foerk Ernő tervezte⁴⁷, Stróbl Alajos mintázta meg, és Haraszi ércöntödéjében készítették el bronzból. A szoborral szemközti oldalon a márványfalban elhelyezett érc emléktáblát Lantay Lajos szobrász mintázta meg.⁴⁸ Az utóbbi alkotást valószínűleg nem tartották megfelelőnek, ezért új táblát készítették, amelyet a mellszoborral megegyező stílusú, gótikus fülkében helyeztek el. Az emléktáblát Santhó István tervei szerint Marchenke Vilmos gipszmintája után a Schlick gyár öntötte bronzba.⁴⁹

Az Országház díszítésére már a korai évektől kezdve főrendiházi és képviselőházi elnökök, háznagyok portréit rendelték meg, amely hagyományt később a II. világháború törte meg. A galériák ismertetéséről külön kötet született *A magyar Országgyűlés képviselőházi elnökeinek arcképcsarnoka* címmel, ezért csak említés szintjén térek ki rájuk. A közel hatvan darabból álló arcképcsarnokból mára csupán tizennyolc képviselőházi elnöki festmény maradt fenn, illetve ismert néhány képviselőházi háznagyi portré is, azonban az alkotások jelentős része megsemmisült vagy lappang. A képviselőházi elnöki galéria rekonstruálásra került, és 2017-ben az 1848-tól 1939-ig tartó időszak demokratikusan választott házelnökeinek huszonnyolc portréját állították ki az első képviselőházi házelnökről, ifj. Pázmány Dénesről elnevezett teremben (egykori képviselői olvasóterem) A galéria darabjainak nagy része nagyjából azonos méretben készült, azonban kvalitásukban és stílusukban igen különbözők voltak. A festőművészek között a kor nagynevű portréfestői mint Benczúr Gyula, Barabás Miklós, Balló Ede és Than Mór is szerepeltek. Náluk ma ismeretlenebbnek tűnő portréfestők is alkottak a sorozatba, mint az egykor jónevű portréfestőnek számító Kovács Mihály, Stetka Gyula, Rottmann Mozart vagy Ábrányi Lajos. Továbbá megtaláljuk a festők között Moretti Rezsőt, akit elsősorban restaurátorként tartottak nyilván, vagy Benczúr tanítványát, a hobifestő művésznőt, Nemes Nándorné Ransonnet Elisát is.⁵⁰

Az arcképcsarnokok mellett jelentősebb műtárgy-megrendelések az 1920–1930-as évekre tehetőek. Scitovszky Béla (1922. augusztus 18. – 1926. október 18. között a Nemzetgyűlés elnöke) elnöksége alatt az Országház épületének nemcsak külső – a háborús évek alatt elmaradt – tatarozási munkálatait hajtották végre teljes erővel, hanem sok belső átalakítási munkára is sor került. Kiemelendő ezek közül a főemeleten található volt képviselői ruha-

⁴² Rokob Tibor: *Sziszi jogvitába keveredett*. Budapest, (2011) 4. sz. 7–8.

⁴³ Rokob: *Sziszi jogvitába keveredett*, 8.

⁴⁴ Kelecsényi: *Az Országház szobrai*, 98.

⁴⁵ *Steindl Imre szobrának leleplezése*. Tolnai Világlapja, 1904. június 5. 4. évf. 23. sz. 696.

⁴⁶ *Vegyesek. Ma vasárnap*. Építő Ipar, 1904. május 29. 28. évf. 29. sz. 168.; *Steindl-emléktábla az új országházában*. Az Ujság, 1904. május 12. 2. évf. 132. sz. 14.

⁴⁷ *Steindl-emlékek*. Építő Ipar, 1904. június 5. 28. évf. 23. sz. 174.

⁴⁸ *Két szobor leleplezése*. Vasárnapi Ujság, 1904. 51. évf. 23. sz. 391.; *Steindl-emléktábla az új országházában*. Az Ujság, 1904. május 12. 2. évf. 132. sz. 14.

⁴⁹ *A magyar Országház monográfiája*. Építő Ipar, 1906. május 6. 30. évf. 18. sz. 172.; *Vegyesek. Mai számunk homlokán*. Építő Ipar, 1906. május 13. 30. évf. 19. sz. 186.

⁵⁰ Feitl – Kerekes: *A képviselőházi elnöki arcképcsarnok története*, 25., 40–41.; Zámboorszky Ilona: *Vezető az országháza épületében*. Budapest, 1935. 8-9.

tárak helyébe két új tanácsterem létesítése, valamint a könyvtári és naplószerkesztőségi hivatalok helységeinek átépítése és bebútorozása. Kezdeményezésére számos műalkotással gyarapodott az Országház művészeti állománya.⁵¹ Tevékenységének kiemelkedő eredményeként kezdeményezte Munkácsy említett festményének az épületbe szállítását.⁵²

1922 novemberében Scitovszky politikai körökben kezdeményezte, hogy az I. világháborúban hősi halált halt Deésy Zoltán és Dahinten Ernő országgyűlési képviselők, a Ház elesett tisztviselői és a forradalmak áldozatául esett, vértanúhalált halt gróf Tisza István és Návay Lajos képviselőházi elnökök emlékét emléktáblával örökítsék meg.⁵³ A megbízást Keviczky Hugó szobrászművész kapta, a *Székely Nép* 1923-as cikke szerint pályáztatás útján.⁵⁴ Más forrás ezt nem említi, maga a művész az *Uj Nemzedék*ben olvasható elmondása szerint, azért kapta a felkérést, mert Balassagyarmaton ő készítette azt az emléktáblát, amely emléket állított a csehек 1919-es városból való kiverésének. A tábla ünnepélyes felavatásán jelen volt Horthy Miklós kormányzó, illetve a Nemzetgyűlés küldöttsége is, és annyira elnyerte a tetszésüket, hogy ott helyben megbízást kapott a két országközi emléktáblára. 1924 augusztusára már készen álltak a gipszmodellek, a parlamenti bizottság megtekintette és elfogadta azokat, így hamarosan megkezdődhetett a bronzba öntés.⁵⁵ Keviczky azonban megbetegedett, és csak az I. világháborús hősi emléket tudta elkészíteni, a Tisza–Návay emléktáblára vállalt határidőt nem tudta tartani. Pásztor János kapta a megbízást, hogy az elfogadott tervek alapján kivitelezze a művet.⁵⁶ Erre nem került sor, 1925-ben már arról számolt be a sajtó, hogy többszöri sikertelen pályáztatás után végül szűkkörű pályázatot írtak ki, ahol a két beérkezett pályamű közül Damkó Józsefét fogadták el. Júliusban elkészült az alkotással, amelyet a Nemzetgyűlés bizottsága átvett tőle.⁵⁷ A delegációs terem előtti folyosón elhelyezett emléktáblák leleplezésére 1925. október 31-én, Tisza István meggyilkolásának hetedik évfordulóján emlékülés keretén belül került sor.⁵⁸ (1. kép)

A II. világháborút követően mindkét emléket elbontásra ítélték, rekonstruálásukra 2011-ben került sor. Az országgyűlés hősi halottainak emléket állító eredeti bronztábla és annak

⁵¹ MNL OL K2 B XVII.1-8. A Háznagyi Hivatal ügyei. A Nemzetgyűlés háznagyának jelentése az Országház épületének leltári állományáról és a Nemzetgyűlés feloszlásától az új országgyűlés összeüléseiig teljesített hivatali működéséről, Budapest, 1927. január 31. Az emléktáblákra vonatkozó anyagok összegyűjtésében Bojtos Anikó művészettörténész volt segítségemre.

⁵² MNL OL K2 B XVII.1-8. A Háznagyi Hivatal ügyei. A Nemzetgyűlés háznagyának jelentése az Országház épületének leltári állományáról és a Nemzetgyűlés feloszlásától az új országgyűlés összeüléseiig teljesített hivatali működéséről, Budapest, 1927. január 31.; MNL OL K 511 Képviseelőház Gazdasági albizottsága iratai. Indoklások az Országháza belső művészi kiképzésére vonatkozólag, 1929. május. 12.

⁵³ *Emléktáblát állítanak Tiszának, Návaynak, Deésy Zoltánnak és Dahintennek.* 8 órai Ujság, 1922. november 17. 8. évf. 263. sz. 2.

⁵⁴ *Gróf Tisza István és Návay Lajos emlékének megörökítése.* Székely Nép, 1923. szeptember 2. 41. évf. 70. sz. 1.

⁵⁵ *Elkészültek Tisza István, Návay Lajos és a hősi halált halt képviselők parlamenti emlékművei.* Uj Nemzedék, 1924. augusztus 13. 6. évf. 167. sz. 2.

⁵⁶ *Ahol a hősi halott képviselők emléke készül. Látogatás Keviczky Hugó műtermében.* Nemzeti Ujság, 1924. július 10. 6. évf. 137. sz. 3.

⁵⁷ *A parlamenti bizottság átvette Damkó József szobrászművész Tisza-Návay-emlékművét.* A Nép, 1925. július 3. 7. évf. 145. sz. 1.; *A parlamenti Tisza-Návay emlékmű.* Budapesti Hírlap, 1925. július 3. 45. évf. 146. sz. 8.

⁵⁸ *Tisza és Návay emléktáblája az Országházban.* Budapesti Hírlap, 1925. október 28. 45. évf. 243. sz. 3.; *Holnap ünnepi ülést tart a Ház.* 8 órai Ujság, 1925. október 31. 11. évf. 246. sz. 5.; MNL OL K2 B.XI.2.3 Magyar Nemzetgyűlés iratai.

Keviczky által készített gipszmodellje előkerült. A felújított emléktáblát 2011. május 30-án a „Hősök emlékünnepe” alkalmából leplezték le. A Tisza–Návay emléktábla nagy valószínűséggel megsemmisült. A korabeli sajtófotókból⁵⁹ azonosították az Országház birtokában lévő gipszmodellek közül Damkó első modellváltozatát. Keviczky a táblához készített gipszmodelljét is ismerjük. Az Országgyűlés elnöke döntése szerint Keviczky gipszmodellje szolgált a rekonstrukció alapjául, így a tábla és a keret mérete, stílusa megegyezik a visszahelyezett hősi emlékkal. 2011. október 31-én leplezték le.⁶⁰

1. kép

Gróf Tisza István és Návay Lajos képviselőházi elnökök 1925-ben elhelyezett emléktáblája az Országházban. Damkó József alkotása.

(Forrás: Tolnai Világlapja, 1925. november 11. 25. évf. 46. sz. 8.)

⁵⁹ *Kegyeltes ünnepség keretében szombaton leplezik gróf Tisza István, Návay Lajos és a hősi halált halt képviselő emléktábláit.* 8 órai Ujság, 1925. október 28. 11. évf. 243. sz. 3.; *A nemzetgyűlés kegyeltes a háborús és forradalmi vértanúk emlékének.* Pesti Hírlap, 1925. november 1. 47. évf. 247. sz. 7.; *A nemzetgyűlés márványtáblája a hősi halált halt képviselő és törvényhozási tisztviselők emlékére és emléktábla a parlamentben a tragikus halált halt Tisza István gróf és Návay Lajos volt országgyűlési házelnök emlékére.* Tolnai Világlapja, 1925. november 11. 25. évf. 46. sz. 8. 1. és 2. kép; *A Tisza–Návay emléktábla domborművei.* Damkó József alkotása. Uj Idők 1925. november 22. 31. évf. 47. sz. 531. 1. kép.

⁶⁰ Az Országgyűlés Hivatala Műszaki Igazgatóság Építészeti Osztály irata, Budapest, 2011. július 15.; *A Tisza–Návay” emléktábla az Országház Delegációs folyosóján.* Fotó dokumentáció. Összeállította Lukács József, Országgyűlés Hivatala Műszaki Igazgatóság Építészeti Osztály, 2011. július 11.

A *Katolikus Szemle* című lap egy a kupolacsarnokban emelt Petőfi emléktábla emelését is Scitovszky nevéhez köti.⁶¹ Elnöksége idején Petőfi Sándor születésének századik évfordulója alkalmából dr. Petrovics György nemzetgyűlési képviselő 1922. december 6-án indítványozta, hogy a Nemzetgyűlés iktassa törvénybe a költő emlékezetét, és helyeztesse el mellszobrát az Országházban létesítendő magyar nemzeti Pantheonban.⁶² A parlamenti gyakorlatban korábban nem volt példa arra, hogy egy költő emlékezete országos törvénybe kerüljön, és irodalmi nagyságok szobraikat sem helyezték még el az épületében.⁶³ A törvényjavaslatot gróf Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter 1922. december 22-én terjesztette be,⁶⁴ azonban a Nemzetgyűlési naplók szerint a törvénybeiktatásra nem került sor.⁶⁵ Mindenesetre 1923. január 21-én a Petőfi-centenárium alkalmából ünnepséget tartottak az Országház kupolacsarnokában. Ez alkalomra piros drapériával díszítették fel a csarnokot, illetve elhelyezték a költő márványszobrát.⁶⁶ Az 1923-as Petőfi-ünnepségsorozat március 15-én, az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc évfordulóján tovább folytatódott a fővárosban. Ennek egyik állomása az Országháztéren volt. Az épület főbejárati részét piros-fehérezöld drapériával díszítették fel, és középen Petőfi profilból ábrázolt domborművét helyezték el, amelyről a *Tolnai Világlapja* képet is közölt.⁶⁷ (2. kép) A kutatás során sem az emléktábla, sem a márványszobor, sem a relief nem került elő. A régi Országgyűlési Múzeum leltárában szerepel egy Beck Ö. Fülöp által készített Petőfi márvány mellszobor, amely később, csak 1927-ben jutott a múzeum gyűjteményébe ajándékozás útján. Az intézmény 1929-es felszámolása után az alkotás a Szépművészeti Múzeum gyűjteményébe került, ma pedig a Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményének részét képezi. Nem valószínű, hogy ezt a szobrot állították fel a kupolacsarnokban, azonban teljes bizonyossággal ki sem zárható, hogy az ünnepségre ne kérték volna kölcsön ideiglenesen egy szobrot, amely később a múzeumba került. A történet feltérképezése további kutatást igényel.⁶⁸

⁶¹ *Az Országháza belső dísz.* Katolikus Szemle, 8. évf. (1956) 2. sz. 77.

⁶² Nemzetgyűlési irományok. 1922. III. kötet. 82-110. sz. Irományszámok 1922-108. Indítványa Petrovics György nemzetgyűlési képviselőnek a nemzetgyűlésnek a Petőfi-ünnepben való részvétele, Petőfi Sándor emlékének törvénybeiktatása és mellszobrának a létesítendő nemzeti Pantheonban való felállítására tárgyában.

⁶³ *Törvénybe iktatják Petőfi Sándor emlékezetét.* 8 Órai Ujság, 1922. december 5. 8. évf. 278. sz. 3.; *A magyar Pantheon megalkotása ügyében hétfőn ankét lesz a kultuszminisztériumban.* 8 Órai Ujság, 1922. december 7. 8. évf. 280. sz. 7.

⁶⁴ Nemzetgyűlési irományok, 1922. IV. kötet. 111-193. sz. Irományszámok 1922-148. Törvényjavaslat Petőfi Sándor emlékének törvénybe iktatásáról.

⁶⁵ Nemzetgyűlési napló, 1922. XVII. kötet. 1923. október 15. – 1923. december 12. Ülésnapok 1922-193.; Nemzetgyűlési napló, 1922. XI. kötet. 1923. március 20. – 1923. április 28. Ülésnapok 1922-114.

⁶⁶ *Petőfi emlékezete.* Szózat, 1923. január 14. 5. évf. 10. sz. 4.

⁶⁷ *Petőfi-centenárium.* Budapesti Hírlap, 1923. március 10. 43. évf. 56. sz. 4.; *A főváros Petőfi-ünnep.* Budapesti Hírlap, 1923. március 14. 43. évf. 59. sz. 4.; *Petőfi ünnep március Idusán.* Budapesti Hírlap, 1923. március 16. 43. évf. 61. sz. 1-2.; *Petőfi domborműű képe.* Tolnai Világlapja, 1923. április 4. 23. évf. 7. sz. 11. 2. kép.

⁶⁸ SZM I 810/1949. Elismervény a Parlamenti Múzeum anyagából az O.M. Szépművészeti Múzeumnak átadott szobrokról, 1949. december 9. Az Országgyűlési Múzeum és a Szépművészeti Múzeum között a műtárgyak átadása 1949-ben, az intézmény megszűnésének évében kezdődött meg. A tényleges átadás 1950-ben valósult meg, a szoboranyag törzsanyagba való beletárolására pedig 1952-ben került sor.

2. kép

Petőfi Sándor domborműve az Országház főkapuja fölött, 1923.
(Forrás: Tolnai Világlapja, 1923. április 4. 23. évf. 7. sz. 11.)

Scitovszky támogatva a hazai iparművészetet Herendi és Zsolnay vázákkal is gazdagította a képviselőház műtárgyállományát, illetve Rudnay Gyula festőművésztől a honfoglaló magyarok egyik legendás jelenetét, a pusztaszeri országgyűlést ábrázoló falikárpitot is megrendelte.⁶⁹ Rudnay 1925 nyarán kapta a megbízást, amelyet Scitovszky a képviselőház elnöki dolgozószobában (ma Szalon) kívánt elhelyeztetni.⁷⁰ Ez év júniusában került sor a vázlatok egyeztetésére, ami után a művész a falikárpit 3×1 méter nagyságú tervével majdnem három hónapnyi munka után, augusztus 10-én készült el.⁷¹ A kompozíciót Belányi Viktor és Kirchner Jenő festőművészek kartonra vitték át.⁷² Majd a főrendiház egyik bizottsági termében összeült bizottság – köztük múzeumigazgatók, esztéták, régészek stb. – megszemlélte Rudnay tervét és annak nagy kartonját, s elfogadták azokat.⁷³ A kivitelezésre a Kóródy György

⁶⁹ MNL OL K2 B XVII.1-8. A Háznagyi Hivatal ügyei. A Nemzetgyűlés háznagjának jelentése az Országház épületének leltári állományáról és a Nemzetgyűlés feloszlásától az új országgyűlés összeüléséig teljesített hivatali működéséről, Budapest, 1927. január 31.

⁷⁰ *Készül a legnagyobb és legszebb magyar gobelin.* Pesti Hírlap, 1926. október 15. 48. évf. 235. sz. 11.

⁷¹ *Készül a legnagyobb és legszebb magyar gobelin,* id. mű; *Elkészült a nemzetgyűlési elnöki fogadóterem falára tervezett hatalmas selyem gobelin kompozíciója.* 8 Órai Ujság, 1926. augusztus 11. 12. évf. 180. sz. 4.

⁷² *Készül a legnagyobb és legszebb magyar gobelin,* id. mű.

⁷³ *A pusztaszeri gobelin.* Pesti Hírlap, 1928. április 4. 50. évf. 78. sz. 6.

által alapított Greco Gobelin Rt. kapott megbízást.⁷⁴ A karton alapján tizennyolc⁷⁵ szövő majdnem két éven keresztül szötte meg a 9,5 méter szélességű és 3,5 méter magasságú faliszőnyeget.⁷⁶ A sajtó beszámolója szerint a külön e célra összeállított szövőszék tartozékai alig fértek be a főrendiház kapuján, ugyanis az Országházban rendezték be a műhelyt (1945 előtt értekezleteket, bizottsági üléseket tartottak a helyiségben, amely ma a Széll Kálmán terem nevet viseli).⁷⁷ A falikárpit szövése nemcsak egy kiváló művésznek juttatott megbízást, hanem az ez időben anyagi nehézségek miatt felszámolás alatt álló említett gobelinszövő műhelyt is megmentette.⁷⁸ A gobelin szövése Scitovszky elnöksége után is folytatódott, az

3. kép

Rudnay Gyula: A pusztaszeri országgyűlést ábrázoló falikárpit a képviselőházi elnök dolgozószobájában.

(Forrás: Tumpeck Zoltán Képeslapgyűjteménye, Országgyűlési Múzeum)

⁷⁴ Szabó Dénes: *Egy politikai hajtóvadászat 1928-ban és egy turkesztáni falfestmény, avagy Rudnay Gyula esete a honfoglalók sarujával*. In: *Különvélemény – A mainstream magyar történelem hátárán*. Szerk. Illik Péter. Budapest, 2017. 143–144.

⁷⁵ Egy másik forrás szerint a gobelin szövése húsz munkáslánynak biztosított megélhetést egy teljes éven keresztül. (MNL OL K 511 Képviselőház Gazdasági albizottsága iratai. Indoklások az Országháza belső művészi kiképzésére vonatkozólag, 1929. május 12.) Az időtartam azonban nem stimmel, magára a gobelinre 1926–1928 közötti keltezés van írva.

⁷⁶ *Készül a legnagyobb és legszebb magyar gobelin*, id. mű.; Szabó: *Egy politikai hajtóvadászat 1928-ban*, 144.

⁷⁷ *Készül a legnagyobb és legszebb magyar gobelin*, id. mű.

⁷⁸ MNL OL K 511 Képviselőház Gazdasági albizottsága iratai. Indoklások az Országháza belső művészi kiképzésére vonatkozólag, 1929. május 12.; *Magyar Iparművészet*. Szerk. Györgyi Kálmán. 30. évf. 5-6. sz. 132.; Szabó: *Egy politikai hajtóvadászat 1928-ban*, 144.

elkészült alkotást 1928-ban a Múcsarnok tavaszi kiállításán tekinthették meg a látogatók.⁷⁹ Az alakok között Scitovszky portréja is felismerhető a vezérek egyikeként, illetve az őt követő Zsitvay Tibor háelnök portréja az egyik harcos arcvonásaiban.⁸⁰ A faliszőnyegen fent a következő felirat olvasható: „A honalapító pusztaszeri nemzetgyűlés emlékére készítette az alkotmányosságot helyreállító nemzetgyűlés Scitovszky Béla és Zsitvay Tibor elnöksége idején a Székesfővárosi Gobelinműhelyben Budapest 1926-28.” (3. kép) Rudnay egyik gobelinhez készült vázlata (olaj, vászon, 78×120 cm, 1926, MNG ltsz. 54. 147 T) is megtalálható az Országház egyik főemeleti szobájában, amelyet a Magyar Nemzeti Galéria Festészeti Gyűjteményétől kölcsönöz az Országgyűlés Hivatala.

Scitovszky elnöksége idején merült fel az ötlet, hogy az Országház megnyitásának 25 éves évfordulója (1927) alkalmából az országgyűlés két házának egy-egy szavazóurnát készíttettek az épület stílusához illő kivitelben. Eddig a szavazatok összegyűjtésére mindkét házban egy közönséges urnát, a sajtó megfogalmazása alapján „skatulyát” használtak, korábban pedig a képviselőház Sándor (ma Bródy Sándor) utcai épületében egy bádogdobozt, amelybe egy széles, csőszerű nyíláson nyújthatták be a képviselők a szavazójegyeiket.⁸¹ Más forrás szerint a régi képviselőházban egy „ormótlan” tölgyfaladát használtak, és a képviselők papírlapokon adták le a szavazataikat.⁸² Fent maradt még egy díszesebb tömör fából készült, lakkozott felületű szavazóurna a Sándor utcai épületről, amely ma az Országgyűlési Múzeumban található.⁸³ Ami a főrendiházban használt szavazóurnát illeti, az 1925. évi főrendiházi kimutatásokban az olvasható, hogy a forradalom és proletárdiktatúra időszakában elvesztett.⁸⁴

Az elnökség egy szűkebb pályázatra szólított fel néhány iparművészt, akik közül Tóth Gyula szobrász, éremművész terveit választották ki a képviselőház szavazóurnájának megvalósítására.⁸⁵ A dísztárgy a Budapest Székesfővárosi Iparrajziskolában készült, anyaga aranyozott tombak (vörösréz és sárgaréz ötvözet).⁸⁶ 1929. november 15-én használták először bizottsági választásoknál.⁸⁷ Az urna mindkét oldalán egy-egy dombormű látható, a homlokoldalon Werbőczy, a hátoldalon az a jelenet, amikor gróf Apponyi Albert a Népszövetség előtt a trianoni békeparancs Magyarországra vonatkozó része ellen tiltakozó beszédet mond.⁸⁸ Zámorszky Ilona *Vezető az Országháza épületében* című, 1935-ös kiadványából és archív fotó alapján megállapítható, hogy az urnát abban az időben a képviselőház elnöki fogadótermében egy kis asztalon tárolták.⁸⁹ Később a szavazóurna a Magyar Nemzeti Múzeumba került át. Majd a múzeum Legújabb Kori Főosztályán őrzött tárgyat átadták az

⁷⁹ *Tavaszi kiállítás a Múcsarnokban*. Budapesti Hírlap, 1928. március 11. 48. évf. 59. sz. 17.

⁸⁰ *Kiállítják Rómában a parlament pusztaszeri faliszőnyegét*. Friss Ujság, 1928. február 29. 33. évf. 49. sz. 4.

⁸¹ *Deák- és Kossuth-relikviák a Parlamenti Muzeumban. A jubileumi urnák*. Pesti Hírlap, 1928. január 1. 50. évf. 1. sz. 35.

⁸² *Magyar Iparművészet - Művészi Ipar, 1930*. Szerk. Szablya-Frischauf Ferenc. 33. évf. 1-2. sz. 34.

⁸³ Az egykori Országgyűlési Múzeum leltárában szerepel ltsz. 14202. alatt.

⁸⁴ *Felsőházi irományok, 1927*. I. kötet. 3. sz. p. 57.

⁸⁵ *Magyar Iparművészet - Művészi Ipar, 1930*, 35.

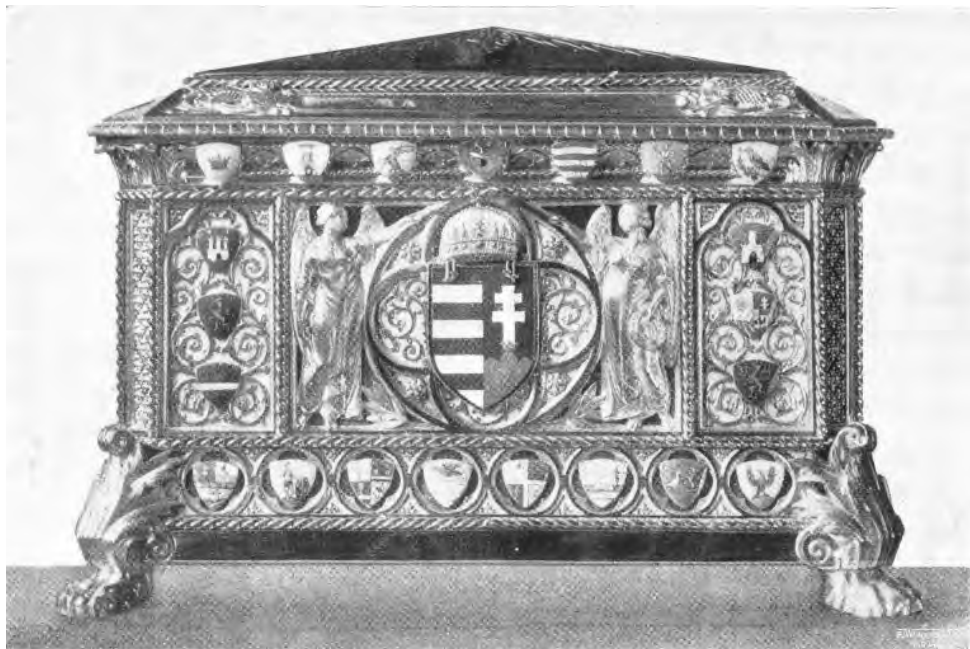
⁸⁶ *Ellenzéki kritikák a parlamenti freskóról és szavazóurnákról*. Ujság, 1929. november 16. 5. évf. 261. sz. 6.

⁸⁷ *Pesti Hírlap*, 1929. november 16. 51. évf. 261. sz. 7.

⁸⁸ *Pesti Hírlap*, 1929. november 16. 51. évf. 261. sz. 7.; Zámorszky: *Vezető az Országháza épületében*, 9.

⁸⁹ Horthy Miklósné Őfőméltóságának látogatása a Parlamentben, 1935. január, Országgyűlési Könyvtár

Országgyűlésnek, így ma az Országgyűlési Múzeum A magyar törvényhozás ezer éve című állandó kiállításon tekinthető meg. A felsőház szavazóurnáját Foerk Ernő építész tervei alapján Tarján Oszkár éremművész alkotta meg.⁹⁰ A gazdag ornamentikával ellátott sárgaréz és zománc tárgy elülső oldalát középen Magyarország címere, körben haladva pedig hatvanhárom vármegye címere díszíti.⁹¹ 1928 végén a Képzőművészeti Társulat téli tárlatán kiállították a Műcsarnokban.⁹² (4. kép)

4. kép

A felsőház szavazóurnája. Tarján Oszkár éremművész alkotása.

(Forrás: Magyar Iparművészet – Művészi Ipar. Szerk. Györgyi Kálmán. 1929. 32. évf. 1-2. sz. 9.)

Scitovszky művészetpártoló tevékenységét utóda, Zsitvay Tibor (hivatali ideje a Nemzetgyűlés elnökeként: 1926. október 19. – 1927. január 18., majd az országgyűlés kétkamarás törvényhozássá válása után a képviselőház elnökeként: 1927. január 31 – 1929. február 5.) is követte.

Mindenekelőtt a *Honfoglalás* festményt az elnöki fogadóterembe (ma Munkácsy terem), a terem hosszanti falára helyeztette. Nagy mérete miatt a fogadó két szárnyas ajtaját 1926. november–december havában átalakították.⁹³ A terem másik ablaktalan falán a korábban

⁹⁰ *Magyar Iparművészet – Művészi Ipar*, 1930, 23.

⁹¹ *Véderő-bizottság alakítása, mentelmi ügyek a felsőházban*. Budapesti Hírlap, 1929. február 15. 49. évf. 38. sz. 4.; *Magyar Iparművészet – Művészi Ipar*, 1930, 23.

⁹² *Téli tárlat a Műcsarnokban*. Magyarság, 1928. december 16. 9. évf. 285. sz. 16.; *Magyar Iparművészet – Művészi Ipar*, 1930, 23.

⁹³ MNL OL K 511 Képviselőház Gazdasági albizottsága iratai. Indoklások az Országháza belső művészi kiképzésére vonatkozólag, 1929. május 12.; *Tatarozzák a t. Ház elnökeinek „Walhallóját”*. A nem-

elhelyezett képviselőházi elnökök 1848-tól 1918-ig terjedő arcképcsarnoka függött. A Munkácsy kép bekerülésekor a festmény két oldalára megkülönböztetett elhelyezéssel – tisztelgve a vértanú elnökök előtt – Benczúr Gyula Tisza István és Stetka Gyula Návay Lajos portréja került.

A házelnökökkel szemközti, kétablakos fal közepén Stetka Gyula Ferenc József életnagyságú állóképe, a dunai ablaksor közepén Basch Árpád IV. Károly portréja függött.⁹⁴ Ferenc József egészalakos portréját Stetka Gyula 1917-ben Szász Károly (1917. július 3. – 1918. november 16.), a képviselőház elnökének megbízásából festette meg, azt a fogadóteremben november 21-én, az uralkodó halálának egyéves évfordulója alkalmából helyezték el.⁹⁵ Zám-borszky Iona 1935-ös országházi vezetőjében említődik meg a kép, miszerint Ferenc József Szent István-rendi díszruhás portréja a teremben a két ablak között volt látható.⁹⁶ A Katolikus Szemleben egy 1956-ban megjelent írásban pedig a házelnökökkel szemközti, kétablakos fal közepére helyezi a cikk szerzője. Említi továbbá, hogy a képet a forradalmas időkben az országgyűlés alkalmazottai elrejtették, és Zsitvay helyeztette vissza.⁹⁷ Képi források híján a kutatás során megnéztük Stetka más hazai közgyűjteményekben fellelhető képeit az uralkodó Szent István-rendi díszruhás ábrázolásaival.⁹⁸ Stetka ugyanis az 1880-as évek végétől az uralkodó elit egyik sokat foglalkoztatott portréfestőjévé vált, akinek festményei szinte valamennyi vármegyeházán, állami hivatalok termeiben vagy éppen az Országházban megtalálhatók voltak. Így tarthatta számon, ha nem is közvetlen megrendelői, de legalábbis vásárlói között magát I. Ferenc Józsefet is, aki 1891-ben megvásárolta az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat tárlatán kiállított *A kíváncsiak* című olajfestményét.⁹⁹ Az uralkodó ezen döntésében feltehetően szerepet játszhatott az is, hogy 1891 márciusában az Epreskert meglátogatása alkalmával személyesen is találkozott Stetkával, és megtekintette a művész műtermét.¹⁰⁰

Az általunk ismert portrék közül időrendben az első 1895-ben készült, a főváros vezetése rendelte meg a művésztől Benczúr Gyula I. Ferenc Józsefet (olaj, vászon, 308×188 cm, 1894, Magyar Nemzeti Múzeum, ltsz. 2216,) ábrázoló egészalakos portréjának másolatát.¹⁰¹ Ezt követte egy megrendelés, amikor Győr városa kérte fel a művészt az uralkodó egészalakos képmásának (olaj, vászon, 161×250 cm, 1896, Xantus János Múzeum, ltsz. 65.39.1) elkészítésére, szintén a Szent István-rend díszruhájában.¹⁰² A Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményében megtalálható egy másik, ugyan datálás nélküli, de Stetkának tulajdonított egészalakos portré (olaj, vászon 241×147 cm, MNG ltsz. LU58.479, egyéb ltsz. 52/2252), amelyen az

zetgyűlési elnökök portréit kivették az arcképcsarnokból. Magyarország, 1927. január 23. 34. évf. 18. sz. 7.

⁹⁴ Zám-borszky: *Vezető az országháza épületében*, 8.; *Az Országháza belső díszje*. Katolikus Szemle, 8. évf. (1956) 2. sz. 77.

⁹⁵ *Ferenc József arcképe a Ház elnöki termében*. Az Est, 1917. november 22. 8. évf. 288. sz. 8.; *Károly király képe a nemzetgyűlés házában*. 8 Órai Újság, 1926. augusztus 6. 12. évf. 176. sz. ⁸

⁹⁶ Zám-borszky: *Vezető az országháza épületében*, 8.

⁹⁷ *Az Országháza belső díszje*, 77.

⁹⁸ A festmény történetének kutatásában és az anyag összeállításában Heincz Orsolya történész, művészettörténész kutató volt segítségemre.

⁹⁹ Szmeccsányi Miklós: *Visszapillantás az Orsz. Magy. Képzőművészeti Társulat 50 éves múltjára*. Művészet, 10. évf. (1911) 3. sz. 133.

¹⁰⁰ *A király látogatásai*. Fővárosi Lapok, 1891. március 14. 28. évf. 72. sz. 524.

¹⁰¹ Földes Emília: *A mecénás főváros, a Fővárosi Képtár*. Budapest, 2014. 39.

¹⁰² Almási Tibor: *Évről-évre*. Fejezetek Győr képzőművészeti életéből, I. 1896–1900. In: Arrabona – Múzeumi Közlemények 43/1. Győr, 2005. 295.

előző két képhez hasonló módon jelenik meg az uralkodó. Források hiányában csak feltételezhető, hogy ez a festmény lógott egykor a képviselőházi elnöki fogadóban.

Érdekes adalék, hogy 1904-ben Barabás Béla (1855–1934) függetlenség párti képviselő egy parlamenti felszólalásában azt kifogásolta, hogy a király huszártábornoki egyenruhában látható a képviselőház elnöki fogadótermében: „Kérem: járja-e ez? és megfelel-e ez annak a viszonynak, a mely közöttünk, és a királyi család között van? Hiszen ő mindenütt ugysis katona, ugysis osztrák császár. Hát nekünk nincsen Szent István-koronánk? nincs palástunk? nincs más egyéb mindenféle? melyekkel lefestve oda lehetne helyezni a magyar király képét. [...] Hiszen külsőség az is, hogy a bíró ő Felsege a magyar király nevében mondja ki az ítéletet. Hát legyen annak értéke, hogy a felséges magyar apostoli király koronás fejével nézzen le erre a bírói gyarlóság által kimondott ítéletre.”¹⁰³

A legvalószínűbb feltételezés szerint ezt a portrét Borszéki János festette, azt 1898-ban Szilágyi Dezső a képviselőház elnökeként (1895. január 21. – 1898. december 9.) rendelte meg a művésztől az „elnöki szoba” részére. A festményt rendeltetési helyén el is helyezték, amely ekkor még a Bródy Sándor utcai Ideiglenes Képviselőház lehetett. Az is elképzelhető, hogy innen az Országháza került át, ahol 1904-ben Barabás Béla láthatta. További érdekes adalék, hogy egy 1902–1903 fordulóján folytatott levelezés szerint Borszéki azzal kereste meg a képviselőház elnökét, Apponyi Albertet (1901. október 31. – 1903. november 6.), hogy térítsék meg a Ferenc József-ről készült második portré árát is. Ezt a festményt szintén Szilágyi Dezső rendelte, hogy így segítsen a nehéz körülmények között élő művészen. A megrendelés kapcsán ugyanakkor nem született írásbeli megállapodás, Borszéki a portrét csak Szilágyi halála után fejezte be, így az Országház nem vette át tőle.¹⁰⁴

A IV. Károlyt ábrázoló portré elkészülésének apropója az volt, hogy a király szándékának megfelelően a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium Hadsegélyező Hivatala sokszorosított műlapokat adott ki az uralkodó arcképével, azon saját kezű aláírásával, abból a célból, hogy megvásárlásukkal a háborúban elesett katonák özvegyeit és árváit támogassák. Az eredeti festményeket, amelyről a műlapok készültek, Basch Árpád mellett Darvassy Iván és Glatz Oszkár festőművészek készítették, azokhoz 1917-ben Őfelsége személyesen is modellt ült.¹⁰⁵ A sajtó beszámolója szerint IV. Károly badeni kastélyában fogadta a festőket, és közben kitűnő magyarsággal beszélgetett a művészekkel, örömmel hallotta, hogy Basch kint járt a harctereken. Basch művénél, aki a Szent István-rend ornátusában ábrázolta őt, háttérben a budai várral, megjegyezte: „Nagyon szép munka és kedves gondolat, hogy a képre ráfestette a budai várat is.”¹⁰⁶ A festményekről különböző méretű és árú reprodukciók jelentek meg. Basch esetében egy 73×96 cm-es színes fémmnyomat, ugyanez egy 9 cm széles arany vagy fekete keretben, egy 50×40 cm-es színes akvarell nyomat, ugyanez egy 5 cm széles arany vagy fekete tölgykeretben, egy 58×43,5 cm-es réznyomású (heliogravűr) 96×70 cm nagyságú kartonon, ugyanez egy 8 cm széles tölgykeretben.¹⁰⁷ A kutatás során egy ilyen reprodukcióról

¹⁰³ Képviselőházi napló, 1901. XXVI. kötet, 1904. június 23–július 13. 462. országos ülés, 1904. július 13. 421.

¹⁰⁴ MNL OL K2 B.III.10. Nr. 4824. Magyar Országgyűlés Képviselőháza iratai.

¹⁰⁵ Kalocsai Főegyházmegyei Körlevelek. Litterae Circulares ad Venerabilem Clerum Archidioecesis Colocensis et Bacsienis Anno 1917. Szabadka, 1918.

¹⁰⁶ *Magyar festőművészek a királynál*. Magyarország, 1917. február 25. 24. évf. 56. sz. 8.

¹⁰⁷ Kalocsai Főegyházmegyei Körlevelek, oldalszám nélkül; *A hadsegélyező hivatal által forgalomba hozott királyképek ajánlása*. Pénzügyi Közlöny, 1917. október 20. 44. évf. 29. sz. 924.

sikerült azonosítani az ábrázolást.¹⁰⁸ Jelenleg nincs tudomásunk arról, hogy pontosan melyik évben helyezték el az Országházban a festményt. A sajtó 1926-os beszámolója szerint még Scitovszky szerezte meg magától a művésztől, hogy gyarapítsa az Országház elnöki fogadótermének arcképgyűjteményét.¹⁰⁹

Zsitvay célul tűzte ki az elnöki fogadóterem után a mellette elhelyezkedő elnöki dolgozószoba fogadószobává (ma Szalon) való átalakítását is, mivel úgy gondolta, hogy az Országház főemeleti termeihez és folyosóihoz képest, a többi reprezentációs teremhez viszonyítva az elnöki, alelnöki, miniszteri szobák, valamint a bizottsági termek berendezése díszítésében alulmarad, nem reprezentálja kellőképpen ezeket a tisztségeket.¹¹⁰ Hat iparművészt – Bodon Károlyt, Vass Bélát, Szablya-Frischauf Ferencet, Kóródy Györgyöt, Fábry Pált és Lakatos Arturt – szólított fel, hogy készítsenek terveket a terem belső kiképzésére és berendezésére. Az 1928. március 30-i határidőre beérkezett terveket elbíráló szakértői bizottság Kóródy terveit találta a legjobbknak. Fő szempont volt, hogy a terem magyar jellegét kapjon, éreztesse főleg az idelátogató külföldi vendégekkel, hogy ez a helyiség a magyar nemzet képviselőjének fogadóterme. Kóródy terve a 17. századi magyarországi, de főként erdélyi főúri és fejedelmi kastélyok formanyelvét tükrözte. A terem kialakításának kiviteli munkáit versenytárgyalás útján magyar mestereknek adták ki.¹¹¹ Rudnay gobelinjét még a belső átalakítás előtt pár napra ideiglenesen elhelyezték a teremben, így a pályázóknak is lehetőségük nyílt tanulmányozni, hogy a belső kialakítást az alkotáshoz tudják igazítani.¹¹² Arról nem áll rendelkezésükre adat, hogy mennyi ideig volt elhelyezve itt a gobelin, innen valószínűleg az 1930-as években került át a később róla elnevezett Gobelin terembe, ahol ma is látható.¹¹³

A terem falaira helyezték el Horthy Miklós kormányzó, valamint a négy nemzetgyűlési elnök portréit (Karlovszky Bertalan: Rakovszky István, Gábor Móric: Gaal Gaszton, Karlovszky Bertalan: Scitovszky Béla, Héjja Zoltán: Zsitvay Tibor).¹¹⁴ A képeket úgy tették fel,

¹⁰⁸ A festmény reprodukciói közölve: Basch Árpád festménye. Kalocsai Főegyházmegyei Körlevelek; IV. Károly király képmása (papír, kromolitográfia, 97,5×74 cm, 1907. Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnok 2011.2.) In: *Szent István lovagjai. A legrangosabb magyar kitüntetés 250 éve.* Kiállítási Katalógus. Szerk. Gödölle Mátyás – Pallos Lajos. Magyar Nemzeti Múzeum, 2014. május 5. – augusztus 31. Budapest, 2014. 279–280.; IV. Károly, a Hadsegélyező Hivatal Kiadványai, Darabanth Aukcióház. 246. gyorsárverés. 23608. számú tétel.

¹⁰⁹ *Károly király képe a nemzetgyűlés házában.* 8 Órai Újság, 1926. augusztus 6. 12. évf. 176. sz.⁸

¹¹⁰ MNL OL K 511 Képviselőház Gazdasági albizottsága iratai. Indoklások az Országháza belső művészi kiképzésére vonatkozólag. 1929. május 12.; MNL OL K2 B XI.2. Az Országház helyiségeinek elosztásával, berendezésével kapcsolatos iratok.

¹¹¹ MNL OL K 511 Képviselőház Gazdasági albizottsága iratai. Indoklások az Országháza belső művészi kiképzésére vonatkozólag, 1929. május 12.; MNL OL K2 B V.7. Műszaki Hivatal előterjesztései. Előterjesztés az elnöki szoba /leendő elnöki fogadó/ belső kiképzése tárgyában, 1928. március 2.

¹¹² MNL OL K2 B V.7. Műszaki Hivatal előterjesztései. Előterjesztés az elnöki szoba /leendő elnöki fogadó/ belső kiképzése tárgyában, 1928. március 2.

¹¹³ Csákó Beáta – Samu Nagy Dániel: *Az Országház nevezetes termei.* Budapest, 2019. 64.; a *Buda-pesti Hírlap* 1934. február 9-i (54. évf. 31. sz. 2.) száma szerint még az elnöki fogadóteremben található a gobelin Dolfuss osztrák kancellár látogatásakor. Zámorszky Ilona: *A magyar Országház: 65 képpel* című könyvében (Budapest, 1937. 109–114.) bemutatja a képviselőházi elnöki helyiségeket díszítő műalkotásokat, a gobelinről azonban már nem szól, feltételezhető, hogy ekkor már nem volt az elnöki fogadóban. A *Szabad Nép* 1947. november 21-i (5. évf. 265. sz. 2.) számában már „gobelin-terem”-nek nevezik a ma is Gobelin-termet, tehát ekkor már nyilvánvalóan ott volt a gobelin.

¹¹⁴ MNL OL K2 B V.7. Műszaki Hivatal előterjesztései. Előterjesztés az elnöki szoba /leendő elnöki fogadó/ belső kiképzése tárgyában, 1928. március 2.; MNL OL K511 Képviselőház Gazdasági

hogy azokat a falburkolat fölül függesztették, nem mélyedtek bele a burkolatba.¹¹⁵ A sajtóban olvasható, hogy Rakovszky és Gaal arcképét 1927-ben átvitték a könyvtár egyik termében, azzal az indokkal, hogy ők nem a képviselőház, hanem a Nemzetgyűlés elnökei voltak.¹¹⁶

A kutatás során a forrásokban több Horthy-portré is felbukkant. Egy 1928-as iratban úgy említik a kormányzó festményét, hogy azt a két ablak közötti részen helyezik el.¹¹⁷ Egy 1930-ból származó képi ábrázolás¹¹⁸ alá is támasztja, hogy itt valóban helyet kapott a portré, amelyről felismerhető, hogy Szokol Vilibáld alkotása (olaj, vászon, 136×91 cm, Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnok Festmény Gyűjtemény ltsz. 1664). Megrendelője a képviselőházi elnökség volt.¹¹⁹ Egy 1929. október 7-én kelt levéltári irat szerint Szokol Vilibáld a képet megfestette, a neki járó tiszteletdíjat felvette, azonban kisebb szépséghibák utólagos javítására kiadták neki az alkotást.¹²⁰ Zámorszky Ilona 1935-ös országházi vezetőjében egy László Fülöp által festett Horthy portrét említ, a két ablak között elhelyezve.¹²¹ Ezt az információt alátámasztja több az 1930-as évekből származó képi forrás is,¹²² amelyen azonban nem az említett falrészben, hanem azzal szemben elhelyezve jelenik meg a kép, a két ablak között pedig a Szokol-féle portré helyett egy tükör látható. László Fülöp, a Londonban élő világhírű festőművész a korszakban több portrét is festett Horthyról. 1935-ben kapott felkérést Almásy László képviselőházi elnöktől (1929. február 7. – 1935. április 29.), hogy fesse meg a kormányzó portréját a képviselőház számára. Almásy eredetileg másolatot szeretett volna a festőművész egy korábbi, 1927-ben festett, a kormányzót ábrázoló képéről¹²³, azonban László felajánlotta, hogy a kópia helyett szívesen újra megfesti az arcképet.¹²⁴ Az elkészült képet 1935. március 18-án a királyi palota kormányzói lakosztályának mahagóni termében mutatta be a festőművész a meghívottaknak. A festmény mellett látható volt az a pódium, amelyen Horthy tizenkét alkalommal. egy másik beszámoló szerint egy héten keresz-

---

albizottsága. Képviselőház elnöki fogadó kialakítása kapcsán felmerült költségek, 1929.; Zámorszky: *Vezető az országháza épületében*, 9–10.

¹¹⁵ MNL OL K 511 Képviselőház Gazdasági albizottsága iratai. Szakvélemény a képviselőház elnöki fogadóterem belsőépítészeti átalakításáról, 1928. június 14.

¹¹⁶ *Két kép-két új szögön*. Pesti Napló, 1927. január 23. 78. évf. 18. sz. 6.

¹¹⁷ MNL OL K 511 Képviselőház Gazdasági albizottsága iratai. Szakvélemény a képviselőház elnöki fogadóterem belsőépítészeti átalakításáról, 1928. június 14.; MNL K2 B XI.5. Az Országház tulajdonát képező műtárgyak kölcsönadásával kapcsolatos iratok, 1929. október.

¹¹⁸ Képviselőházi elnöki fogadó, képeslap, 1930-as évek, Országgyűlési Múzeum.

¹¹⁹ MNL K2 B XI.5. Az Országház tulajdonát képező műtárgyak kölcsönadásával kapcsolatos iratok, 1929. október.

¹²⁰ MNL K2 B XI.5. Az Országház tulajdonát képező műtárgyak kölcsönadásával kapcsolatos iratok.

¹²¹ Zámorszky: *Vezető az országháza épületében*, 10.

¹²² Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ Fotótár, 024.448ND, 024.449ND, 024450PD.

¹²³ László Fülöp 1927-ben két portrét is festett Horthy Miklósról: az egyik a Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményében található, a művész 1930-ban ajándékozta a magyar nemzetnek, és a Szépművészeti Múzeumban lett kiállítva (*László Fülöp a kormányzó arcképét a nemzetnek ajándékozta*. Budapesti Hírlap, 1930. március 1. 50. évf. 50. sz. 6.), a másik lappang (The de Laszlo Archive Trust honlapja). A források alapján nem derül ki, hogy a két kép közül melyikről szerettek volna másolatot készíttetni a képviselőház számára. A Budapesti Hírlap tudósítója úgy fogalmaz, hogy a kormányzó tulajdonában lévő képről (*László Fülöp bemutatta a kormányzó új arcképét*. Budapest Hírlap, 1935. március 19. 55. évf. 64. sz. 21.).

¹²⁴ *László Fülöp itthon*. Ujság, 1935. március 12. 10. évf. 59. sz. 16.

tül napi fél órát ült modellt, mire a kép elkészült.¹²⁵ László a kormányzót karosszékben ülve, jobb kezében sapkáját, bal kezében kardját tartva, kék tengernagy ruhában ábrázolta, amelyen a Mária Terézia-rend jelvénye lóg. Bárczy István államtitkár szerint ez a legkevésbé hivatalos kép a művész három festménye közül, amit a kormányzóról festett. A festő „közvetlen emberi mivoltában”, „fedetlen fővel”, rendjelek nélkül akarta ábrázolni a kormányzót. Festés közben folyamatosan beszélgettek, hogy jobban megfigyelhesse a karakterét.¹²⁶ A festmény jelenleg lappang, de a rendelkezésre álló képi ábrázolások alapján elmondható, hogy ez a kép függött az elnöki fogadóteremben.

A két említett terem mellett lévő harmadik elnöki terem (ma Nándorfehérvár terem) belsőépítészeti átalakítását is Zsitvay nevéhez kötjük. Bár befejezése utóda, Almásy László hivatali idejére esett. A falakra a kormányzói tisztséget megjelenítő falképek sora került négy művésztől, Udvardy Géza, Leszkovszky György, Hende Vince és Diósy Antaltól. A hazai művészek foglalkoztatására és a reprezentatív termek belső kiképzésére egyébként határozatot is hoztak, amelyben évente 20 000 pengőt irányoztak ezek megvalósítására. A falfestmények elhelyezése természetesen magával hozta a terem átalakítását is, amelyre a megbízást három művész versenyeztetése után a másik terem átalakításánál is bevált Kóródy kapta.¹²⁷

Zsitvay az Országházba hozatta Benczúr Gyula *A nemzet hódolása a király előtt Magyarországon ezeréves fennállása alkalmából* (elterjedt nevén *Millenniumi hódolat*)¹²⁸ című festményét a Szépművészeti Múzeum Történelmi Arcképcsarnokából, amely a Magyar Tudományos Akadémia legfelső emeletén helyezkedett el. (olaj, vászon, 347×660 cm, 1908, megsemmisült).¹²⁹ Zsitvay gróf Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszterhez 1928. január 28-án intézett levelében hozzájárulását kérte, hogy Benczúr képét az Országházba, annak képviselőházi olvasótermében (ma Pázmány terem) helyezték el. Indoklása szerint a kép szervesen illeszkedik az országközi milliőbe, ugyanis szorosan kapcsolódik a törvényhozás történetéhez. Az alkotáson az országgyűlés testületileg jelenik meg a millenniumkor az uralkodó előtt a képviselőház akkori elnöke, Szilágyi Dezső vezetése alatt, hogy a törvényhozás hódolatát bemutassa. Hetven alak közül ötvenhét a törvényhozás tagja, így ezen a művön I. Ferenc József korszakának majdnem az összes vezető személyisége megjelenik.¹³⁰

Az országgyűlés hódolata megfestésének ötlete Szmrecsányi Miklóstól, az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat művészeti osztályának vezetőjétől származik, azt Wlassics Gyula kultuszminiszter is támogatta, így sikerült megnyerniük a kormány beleegyezését is.¹³¹ Benczúr szóbeli megállapodás alapján fogott hozzá a műhöz, amelynek első színvázlatával

¹²⁵ László Fülöp bemutatta Horthy kormányzó új arcképét. Pesti Napló, 1935. március 19. 86. évf. 64. sz. 19.

¹²⁶ László Fülöp bemutatta a kormányzó új arcképét. Budapest Hírlap, 1935. március 19. 55. évf. 64. sz. 21.

¹²⁷ MNL OL K 511 Képviselőház Gazdasági albizottsága iratai. Indoklások az Országháza belső művészi kiképzésére vonatkozólag, 1929. május 12.

¹²⁸ A festmény egy másolata (olaj, vászon, 200×383,5 cm) a Gödöllői Királyi Kastély Múzeumban található, Benczúr egyik tanítványa készítette 1915-ben. Egy Benczúr festménye után készült heliogravűr-akvarell nyomat (56×104 cm, kerettel: 97×147 cm, készítette a Könyves Kálmán Magyar Műkiadó R.T. 1911?) pedig az Országházban található.

¹²⁹ MNL OL K2 B XI.2. Az Országház helyiségeinek elosztásával, berendezésével kapcsolatos iratok; Zámbozszy: *Vezető az országháza épületében*, 12.

¹³⁰ MNL OL K2 B XI.2. Az Országház helyiségeinek elosztásával, berendezésével kapcsolatos iratok; *A korona ünnepe*. Vasárnapi Ujság, 1896. június 14. 43. évf. 24. sz. 391.

¹³¹ *Benczúr Gyula képe*. Vasárnapi Ujság, 1909. április 25. 56. évf. 17. sz. 345.

(lappang) 1897-ben készült el. A megrendelés pénzügyi fedezete nem volt biztosított, azonban a források szerint dr. Szentiváni Mészáros Károly 60 000 koronát ajánlott fel, hogy Benczúr megfesse a képet a Szépművészeti Múzeum számára. Kikötése annyi volt, hogy a képnek 1909. április 15-ig el kell készülnie, és a képen szerepelnie kell apósának, Bihari József főrendiházi tagnak, továbbá két országgyűlési képviselő rokonának, Rohonczy Gedeonnak és Fenyvesi Ferenc veszprémi főispánnak (utóbbi valójában nem vett részt az eseményen). Mészáros 1898-ban elhunyt, majd a festményt hivatalosan 1899-ben rendelte meg Benczúrtól a kormány.¹³²

A festő képéhez tanulmányokat készített az egyes alakokról, 1900 tavaszára készült el a munkával. Több személy, mint például a király vagy gróf Andrássy Tivadar modellt ült neki. Sokakat azonban fénykép alapján festett meg, mint például a királynét, aki 1898-ban merénylet áldozata lett. Ezzel párhuzamosan 1899-ben egy nagyobb méretű olajvázlattal (olaj, vászon, 123×240 cm, Jósza András Múzeum, ltsz. 54.1, Benczúr özvegyének ajándéka Nyíregyháza városának) is elkészült. Benczúr a nagy vásznon a munkát 1900 májusában kezdte el. Epreskerti műtermét átalakította, az egyik falat lebontatta és a padlón keresztül súlyosítható csigát szereltetett a fal mellé, hogy a képet tetszés szerinti magasságba állíthassa. A festőnek a kép kedvezőbb színhatása érdekében a díszruhák eredeti színét meg kellett változtatnia. Ebbe egyedül Szilágyi Dezső nem egyezett bele, őt ugyanabba a fekete ruhában festette meg, amit viselt. A mű végül határidő előtt, 1908 őszére elkészült. A festmény a Szépművészeti Múzeum tulajdonába került, 1909. január 10-én vették át hivatalosan.¹³³ 1928 nyarán a képet Zsitvay korábban említett kérésére az Országházba szállították. Innen 1940-ben Tasnádi Nagy András képviselőházi elnök (1939. november 1 – 1945. március 29.) javaslatára Horthy Miklós húsz éves kormányzói jubileuma alkalmából a királyi palotában helyezték el. 1945 februárjában a vár ostromakor a festmény megsemmisült.¹³⁴ (5. kép)

Ennek az alkotásnak az elhelyezésével Zsitvay azt a programot szerette volna követni, amely keretein belül az Országházban a politikai élet nagyjainak pantheonját alakítanák ki. Folytatásként tervezte az elnöki arcképcsarnok kiegészítéseképp volt nádoraink, országbíráink, személynökeink, valamint az erdélyi országgyűlés vezető egyéniségeinek a Szépművészeti Múzeum Történelmi Arcképcsarnokában őrzött portréit az Országház elnöki és alelnöki helyiségeiben, miniszteri szobáiban, valamint bizottsági termeiben elhelyezni. Tudomást szerzett arról is, hogy az említett múzeum főigazgatója hozzájárulna ezek átengedéséhez, mert a képek alkotói többnyire ismeretlenek, vagy csak helyi jelentőségű mesterek lévén a képek nem annyira művészi, mint inkább történelmi értéket reprezentálnak. Továbbá az intézmény többi gyűjteményétől teljesen izoláltan, az Akadémia épületének gyéren látogatott termeiben kaptak helyet, ezzel szemben az Országházban nagyobb publicitást nyernének. További lépésként az átengedett gyűjtemény kiegészítése céljából megfesttetni kívánta a hiányzó nádorok, országbírák, személynökök és az erdélyi országgyűlés vezető egyéniségeinek arcképeit a meglévő metszetek alapján, valamint az új Országházba való költözés óta lezajlott történelmi események kiemelkedő mozzanatait, amelyek itt az épületben zajlottak – így

¹³² Homér Lajos: *Benczúr Gyula*. Budapest, 1938. 69.; Bellák Gábor: *Benczúr Gyula és a Millenniumi hódolat*. Városi Múzeum, Gödöllő, 1995. oldalszám nélkül; Telepy Katalin: *Ünnepi pillanat az örökkévalóságnak? 80 éve készült Benczúr képe: a Millenniumi hódolat*. Szabolcs-Szatmári Szemle, 22. évf. (1987) 4. sz. 483–484.

¹³³ Homér: *Benczúr Gyula*, 69.; Bellák: *Benczúr Gyula és a Millenniumi hódolat*, id. mű.

¹³⁴ MNL OL K2 B XI.2. Az Országház helyiségeinek elosztásával, berendezésével kapcsolatos iratok; *Költözködik a nagy Benczúr-kép*. Képes Vasárnap, 1940. április 14. 62. évf. 15. sz. 13.; Bellák: *Benczúr Gyula és a Millenniumi hódolat*, oldalszám nélkül.

legelőször az új országgyűlés ünnepélyes megnyitását — freskóban kívánta megörökíteni.¹³⁵ A Katolikus Szemle 1956-os beszámolója szerint a képviselőházban megrendelt falképek mintájára a képviselőházi elnöki fogadónak megfelelő felsőházi helyiségbe került volna az ónodi és a tordai országgyűlés ábrázolása is, ezt azonban más korabeli forrás nem támasztja alá.¹³⁶ Ezenkívül célul tűzte ki, hogy az így létrejött galériával párhuzamosan a magyar történelem nagyjainak képmását márvány mellszobrokban helyezték el a díszlépcsőházban, a kupolacsarnokban és a folyosókon.¹³⁷

Fennmaradt egy a Benczúr-kép olvasóteremben való elhelyezésére 1928-ban készült terv, amelyen a helyiség hosszanti ablaktalan falán három másik festményt is bejelöltek, név szerint Széchenyi, Kossuth és Deák portróját.¹³⁸ A három politikai személyről készült arcképek már korábban is megtalálhatók voltak az Országházban, feltehetőleg a *Millenniumi hódolattal* egy időben kerültek a terembe.¹³⁹

5. kép

Benczúr Gyula: A nemzet hódolása a király előtt Magyarország ezeréves fennállása alkalmából c. festmény költöztetése.

(Forrás: Költözködik a nagy Benczur-kép. Képes Vasárnap, 1940. április 14. 62. évf. 15. sz. 13.)

¹³⁵ MNL OL K2 B XI.2. Az Országház helyiségeinek elosztásával, berendezésével kapcsolatos iratok.

¹³⁶ *Az Országháza belső díszje.* Katolikus Szemle, 1956. 8. évf. 2. sz. 78.

¹³⁷ MNL OL K2 B XI.2. Az Országház helyiségeinek elosztásával, berendezésével kapcsolatos iratok.

¹³⁸ MNL OL K2 B XI.2. Az Országház helyiségeinek elosztásával, berendezésével kapcsolatos iratok.

¹³⁹ A Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtár 1945-ből származó archív fotóján két festmény alsó fele látszik. (MNM TF 81.861 A parlamenti tisztviselők búcsúztatják dr. Zsedényi Bélát, 1945. november 30.)

Kossuth Lajos portréjának megfestésére 1908. március 15-én, Justh Gyula képviselőházi elnöksége ideje alatt (1905. február 21 – 1909. november 12.), Rátkay László országgyűlési képviselő tett indítványt: „Kossuth Lajosnak, a nép képviselő és parlamentarizmus igazi megteremtőjének, semmi látható emléke nincsen a magyar képviselő házban.” Hivatkozik Deák Ferenc portréjára, amely a háznagy fogadó szobájában kapott helyet, véleménye szerint a Kossuth portrénak is hasonló méretben kellene elkészülnie. A portré megfestését Vastagh György festőművésztől rendelték meg, egy Széchenyi Istvánt ábrázoló portréval együtt.¹⁴⁰ 1908 decemberében a bizottsági iratok már elismerően nyilatkoztak az elkészült portrékról, a tiszteletdíjon felül további száz 10 koronás arannyal jutalmazták a művészt.¹⁴¹

A kutatás során¹⁴² előkerült Vastagh Széchenyi portréja, amely a képviselőház elnökségétől a Magyar Nemzeti Galériából gyűjteményébe jutott (olaj, vászon, 158×122 cm, MNG ltsz. LU 58.464, egyéb leltári szám: 52/2255). Egy 1954-es minisztertanácsi iratban szerepel a festmény, amely szerint a Szépművészeti Múzeum képviselői által az Országház raktárában megszemlélt műtárgyat más alkotásokkal együtt át kellett adni a múzeumnak.¹⁴³ Vastagh Kossuth portréja (olaj, vászon, 160×120 cm, Országgyűlés Hivatala) mindvégig az Országházban maradt, 1945 után készült archív felvételeken a képviselőházi elnöki dolgozószobában (Szalon) tűnik fel László Fülöp Horthy portréja helyén.¹⁴⁴ Egy stílusában és méretében a két festményhez hasonló Deák portré (olaj, vászon, 160×128 cm, MNG ltsz. LU 58.463, egyéb leltári szám 52/2256) pedig szintén a Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményéből került elő, erről azonban nem tudjuk pontosan, hogy az Országházban volt-e, festője sem ismert. Egy 1948-as országgházi helyiségleltárban azonban szerepel egy Deák portré a Széchenyi portréval együtt, alkotójuként Vastagh van megnevezve.¹⁴⁵ Továbbá egy Deák portré található az említett műtárgy-átadásról szóló 1954-es minisztertanácsi irat listájában is.¹⁴⁶ 2020-ban mindhárom portré a köztársasági elnök országgházi dolgozó- és fogadószobájában került elhelyezésre. A három portré szépen kiegészíti egymást, az államférfiak álló alakját ábrázolja, reprezentatív környezetben, asztalnál állva.

Nem lehet elmenni az Országgyűlési Múzeum létesítésének említése mellett, hiszen az Országház épülete a gyűjtemény 1949-es felszámolásáig a legnagyobb műtárgyállománnyal rendelkezett. A téma összetettsége és hosszúsága miatt azonban ismertetése csak néhány mondat erejéig fér bele a tanulmány kereteibe. Az intézmény létrehozása Scitovszky nevéhez fűződik, ennek érdekében a magyar parlamentarizmus muzeális emlékeinek egybegyűjtését tűzte ki feladatul. Nem újkeletű az effajta törekvés, ugyanis Berzeviczy Albert képviselőházi elnöksége (1910. június 30 – 1911. november 7.) idejétől kezdve serényen folyt az 1848. előtti országgyűlések okmányainak összegyűjtése, rendezése és tudományos feldolgozása. Az 1923-ban létesített múzeum magja az addig a Nemzeti Múzeumban őrzött Deák-relikviák anyaga lett, amelyet a képviselőháznak átengedtek. Ezenkívül társadalmi közreműködéssel – ajándékok, felajánlások, pénzadományok révén – folyt Széchenyi, Kossuth, Tisza István és

¹⁴⁰ MNL OL K2 B.III.8. Magyar Országgyűlés Képviselőháza iratai; MNL OL K2 B.III.10. 2. Magyar Országgyűlés Képviselőháza iratai.

¹⁴¹ MNL OL K2 B.III.10. 2 Magyar Országgyűlés Képviselőháza iratai.

¹⁴² A festmény történetének kutatásában és az anyag összeállításában Horváth Zsuzsa művészettörténész kutató volt segítségemre.

¹⁴³ SZM I iksz. 863-03-65.1954.1.

¹⁴⁴ Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtár, 1796-1957, 1858-1957, 1859-1957, 1861-1957, 91-1221.

¹⁴⁵ Országgyűlés Hivatala, Gazdasági Irrattár, helyiségleltár, 1948. január 14.

¹⁴⁶ SZM I iksz. 863-03-65.1954.1.

más nagy államférfiak, illetve a régi országgyűlések emlékeinek összegyűjtése, amelyek műtárgyvásárlásokkal egészültek ki. Zsitvay hivatali ideje alatt, 1929. január 24-én nyitotta meg kapuit a nyilvánosság számára. A bőséges anyag az Országház felsőházi részének kijelölt földszinti és félemeleti termeiben kapott helyet. Az utolsó leltárkönyv szerint a múzeum felszámolását követő áthelyezéskor a gyűjtemény 17 557 ezer tételből állt.¹⁴⁷

Az Országház belső architektúrájának átalakítását és műalkotásokkal való gyarapítását célzó, Scitovszky és Zsitvay által megkezdett utat – a múzeum állományának bővítését kivéve – utódai kevésbé követték. Nagyobb szabású megrendelést Remsey Jenő festőművész kapott Tasnádi Nagy András képviselőházi elnöktől, hogy örökítse meg azt a történelmi jelenetet, amikor Horthy Miklós kormányzó 1938. november 11-én fehér lovon bevonul Kassára a Felvidék visszacsatolására rendezett ünnepség alkalmából. A sajtó beszámolója szerint a festmény 1941. január 24-én került elhelyezésre a miniszterelnöki tanácskozó terem ablakokkal szemközti falára.¹⁴⁸ A 4×5 méteres ábrázolást a festő triptichon formájában jelenítette meg, s az a terem építészeti stílusának megfelelően gótikus fakeretet kapott.¹⁴⁹ A mű későbbi sorsáról nincs tudomásunk. Egy Remseytől származó, a kassai bevonulásról készült vízfestmény vázlata és a triptichonból egy részletet ábrázoló olajfestmény az 1949-es iratok tanúsága szerint az Országgyűlési Múzeumból a Szépművészeti Múzeum gyűjteményébe került.¹⁵⁰

A műalkotások megrendelésére irányuló törekvést a II. világháború eseményei megtörték, valamint az Országgyűlési Múzeum gyűjteményének szétszóródása is derékba vágta. A '45 utáni országközi leltárakban megfigyelhető, hogy az épület falain a történelmi képek, tájképek, virágcsendéletek mellett megjelentek a Szovjetunió és a Magyar Népköztársaság államférfiainak portréi és a városi, ipari munkásábrázolások is (például Sztálin portréi, Poór Bertalan *Rákosi a parlamenti fogadáson* című festmény vagy Skuteczky *Vasöntők* című munkája).¹⁵¹ E korszak és az ezt követő korszakok műalkotásainak bemutatása azonban önálló tanulmányt igényel.

---

¹⁴⁷ MNL OL K2 B XVII.1-8. A Házügyi Hivatal ügyei. A Nemzetgyűlés háznagyának jelentése az Országház épületének leltári állományáról és a Nemzetgyűlés felosztatásáról az új országgyűlési összeüléseiig teljesített hivatali működéséről, Budapest, 1927. január 31.; Lengyel Beatrix: *Az Országgyűlési Múzeum (1923–1949)*. Folia Historica, 14. évf. (1989) 110.; Lengyel Beatrix – Kedves Gyula: *Az Országgyűlési Múzeum egykor és ma*. Aetas, 31. évf. (2016) 1. sz. 181.

¹⁴⁸ *Remsey Jenő festménye a kassai bevonulásról*. Függetlenség. 1941. január 25. 9. évf. 20. sz. 3.; *Az Országház új faliképe*. Ujság. 1941. január 25. 18. évf. 20. sz. 4.

¹⁴⁹ *Kassa birtokbavétele*. Pesti Hírlap. 1940. január 23. 62. évf. 17. sz. 4.; *Az Országház új faliképe*. Ujság. 1941. január 25. 18. évf. 20. sz. 4.

¹⁵⁰ SZM I 810/1949. Elismervény a Parlamenti Múzeum anyagából az O.M. Szépművészeti Múzeumnak átadott képekről, 1949. december 9.

¹⁵¹ MNL OL XIX. A 2-y. Jegyzék a Minisztertanács Titkársága tulajdonát képező festmények 1957. XII. 31-i állapotáról.

ÉVA DÚZSI

Works of Art in the Parliament Before 1945

While planning the Parliament Building architect Imre Steindl designated a minor role to paintings and sculptures, wanting to integrate the interior architecture into the Gothic style of the building. He accepted murals as a compromise but refused to have any oil paintings. However, he failed to execute his vision due to the approach of the Hungarian Millennium of 1896, a series of celebrations commemorating the thousand-year anniversary of the Hungarian conquest of the Carpathian Basin. For this event an oil painting portraying the conquest was ordered from Mihály Munkácsy, as well as a pair of statues depicting Franz Joseph I, and his wife, Elisabeth, with the intention of displaying them in the Parliament. Further orders were made in 1902, when the lawmakers occupied the building. From the very beginning they wanted to decorate their rooms and offices with paintings, sculptures, and works of applied art. As representations of their positions, they usually displayed portraits of their predecessors, or important events and figures of Hungarian history and law-making. In the 1920s and 1930s the number of artworks in the Parliament significantly increased due to two Speakers of the National Assembly, Béla Scitovszky and Tibor Zsitvay. Their contributions included the galleries depicting the former speakers and first officers of the National Assembly, the large tapestry by Gyula Rudnay depicting the national assembly in Ópusztaszer, the painting by Gyula Benczúr about the national Assembly paying respect to the king at the Millennium, as well as the depictions of monarchs (Franz Joseph I, Charles IV) and statesmen (István Széchenyi, Lajos Kossuth, Ferenc Deák, Miklós Horthy). This study discusses the history of the most exceptional works of art among these until the middle of the 1940s.